

Tautological phraseology has also significant stylistic properties forming subsystem within phraseology Ukrainian language. Their characteristic feature is the specificity of the form. At the core unit of this type is lexical repetition, which is implemented in tautology pairs. Depending on supplies of parts of the main word and their components these phraseologisms can be divided into nouns with application-noun, nouns with noun-adjective of definition, numerals, verbal. Tautology phraseologisms are divided into stable combination of expressive and meaningful purpose words.

Key words: tautology, etymologically identical word, phrase tautology, tautological infinitive, tautological phraseologisms expressive speech.

Стаття надійшла до редакції 29.05.2017 р.

Прийнято до друку 30.05.2017 р.

Рецензент – канд. філол. н., доц. Ніколаєнко І. О.

М. В. Поістогова (Київ)

УДК 811.161.2'282

**СУФІКСАЛЬНЕ ТВОРЕННЯ НАЗВ ПОЛІВ
З-ПІД СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР
У СХІДНОПОЛІСЬКОМУ ДІАЛЕКТІ
НА ЗАГАЛЬНОСЛОВ'ЯНСЬКОМУ ТЛІ**

Дослідники неодноразово висловлювали думку, що для порівняльного вивчення слов'янських мов, найважливішими є свідчення про звуковий і словотвірний рівні, при цьому особливого значення надавали діалектним матеріалам [Ковалик 1969: 57].

Розглянемо лексико-семантичну групу (ЛСГ), що об'єднує назви полів, з яких зібрано сільськогосподарські культури, звернувши увагу на їх утворення, зокрема за допомогою суфіксальних формантів та їх функціонування в східнополіському діалекті. У досліджуваній тематичній групі лексики на позначення рослин цій ЛСГ відведено 15 питань. Такі назви віддавна привертала увагу дослідників. Зауважимо, що цій ЛСГ присвячено дев'ять питань у програмі для Атласу української мови (АУМ) та сім питань у програмі Загальнослов'янського лінгвістичного атласу (ЗЛА), що дає можливість розглядати ці локативи на загальнослов'янському тлі. Таку увагу приділено тому, що ці назви демонструють чітку просторову диференціацію.

Зафіксовані в східнополіському діалекті локативи здебільшого мотивовані назвами культур, які росли на цій площі, ідеться про назви поля з-під жита, пшениці, ячменю, вівса, проса, гречки, кукурудзи, соняшника, гороху, конюшини, льону, конопель, картоплі, буряків, капусти + суфікс. Для локативів цього ряду характерна регулярність творення, вони мають у конкретних говірках дублетні назви; менш

типовими є похідні утворення, не пов'язані з назвами культур + суфікс; це дає змогу простежити, яку саме роль відіграють суфікси.

Розглядаючи творення назв полів з-під сільськогосподарських культур на матеріалі південно-західних говорів, Я. Закревська виділяє типові суфікси, якими оформляється локативне значення: *-ище, -исько, -анка, -иця (-ниця), -ина, -иння, -ник, -ець* [Закревська 1976: 28 – 52].

Матеріал, зібраний у 170 східнополіських говірках, дає підставу виділити декілька суфіксальних типів для східнополіського говору.

У досліджуваних говірках назви полів з-під сільськогосподарських рослин утворені переважно за допомогою суфікса *-ище*, хоча в окремих говірках паралельно функціонують й інші синонімічні суфіксальні структури, наприклад: *ж¹итни¹ище, про¹си¹ище*, але *ки¹йа¹ши¹н':е, ка¹пус'т¹и¹н':е* (с. Літки Броварського р-ну Київської обл.), *ж¹итн¹'и¹шча, пра¹с'ан'и¹шча*, але *пш¹ен'ичн'и¹ца, сон'ашн'ик, ку¹курузн'ик* (с. Нові Яриловичі Ріпкинського р-ну Чернігівської обл.), *ж¹и¹ти¹ище, гре¹чи¹ище, и¹вси¹ище*, але *про¹с'анка, ко¹ноп'л'анка* (с. Крути Ніжинського р-ну Чернігівської обл.).

Суфікс *-ище*, здебільшого ускладнений (*-н-ище, -ан-ище, -ен-ище, -н-ич-ище, -в-ище, -в-ин-ище, -ов-ище, -ов-йан-ище*), при творенні назв полів поєднується з усіма (15) лексичними основами, що є назвами сільськогосподарських культур: *ж¹и¹ти¹ище, ж¹ит¹ни¹ище, ж¹ит'ани¹ище, жит¹о¹ви¹ище; пш¹ен'ичи¹ище, пш¹ен'ич(ш)ни¹ище, пш¹ени'чани¹ище; й¹ач(ш)ни¹ище, й¹ач'ме¹ни¹ище, й¹ач'м'е¹н'ан'и¹ище; о¹у¹си¹ище, в'і¹у¹си¹ище, а¹у¹с'ани¹ище; про¹си¹ище, пра¹с'ани¹ище, пр'ісви¹ище; г¹ре¹чи¹ище, гре¹чани¹ище, гре¹чкови¹ище; ку¹курузи¹ище, ку¹курузни¹ище, ку¹куруз'ани¹ище, кий¹а¹ши¹ище, кий¹аши¹ище, кий¹а¹шани¹ище, пш¹ени'чи¹ище 'поле з-під кукурудзи'; сон'а¹чи¹ище, сон'аш(ч)ни¹ище, сон'а(й¹а)шн'ичи¹ище, сон'и¹ище; га¹роши¹ище, га¹рохни¹ище, го¹рох'ви¹ище, го¹рохо'ви¹ище, га¹рохвин'и¹ище, гарахв'йани¹ище, горохов'йани¹ище; кл'еве¹ри¹ище, кл'еве¹р'ани¹ище; л'о¹ни¹ище, л'е¹н'ан'и¹ище, л'оно'ви¹ище; ко¹ноп'ли¹ище, кана¹п'л'ани¹ище; карто¹п'ли¹ище, карто¹п'л'ани¹ище, карта¹п'л'ани¹ище, карта¹шен'и¹ище, бу¹л'би¹ище, бу¹л'бан'и¹ище, бу¹л'б'йан'и¹ище, р'і¹ни¹ище 'поле, де росла картопля'; бу¹р'а¹чи¹ище, бу¹р'ач(ш)ни¹ище, бу¹ра'чани¹ище, бу¹ракав'йан'и¹ище, бур'а¹ко'ви¹ище; ка¹пус'ти¹ище, ка¹пус'т'ани¹ище.*

За допомогою цього суфікса назви деяких полів з-під сільськогосподарських культур утворюються й від основи, не пов'язаної з назвою рослини, наприклад: *стер¹ни¹ище* 'поле з-під жита, пшениці, ячменю, проса, гречки', *стер¹ни¹ище, стер¹нови¹ище* 'поле з-під вівса', *бат¹в'ін'и¹шча* 'поле, з якого зібрано буряки', *г¹р'адни¹ище* 'поле, де росла капуста'.

Відзначено випадки, коли назви полів з різними основами вживають паралельно в одній і тій самій говірці: *ж¹итн'и¹шча // стер¹н'и¹ище, й¹ач'мен'и¹шча // стер¹н'и¹ище, о¹у¹си¹ище // стер¹н'и¹ище* (с. Нові Млини Борзнянського р-ну Чернігівської обл.), *ж¹и¹ти¹ище // стир¹ни¹ище* (с. Оленівка Борзнянського р-ну Чернігівської обл.).

Зауважимо, що при картографуванні ускладнені суфікси не мають чіткої локалізації, проте відзначаємо, що переважає суфікс *-ан-ище*.

У цій ЛСГ активність функціонування суфікса *-ище* не обмежена територіально, він поширений на всій досліджуваній території, лише за винятком трьох населених пунктів із 170 обстежених.

Суфікс *-ище* буває наголошеним і ненаголошеним. Чітко виражені акцентуаційні тенденції в цих утвореннях у східнополіському ареалі не проявляються.

Ареали утворень із суфіксом *-ище* засвідчують карти АУМ та ЗЛА. Показовою є зведена карта, укладена Т. Назаровою в АУМ [АУМ 3 ч. 3, к. 42]. За свідченнями АУМ, крім східнополіських, цей суфікс продовжується в середньополіських і частині західнополіських говірок, послідовно функціонує в ареалі південносхідних говорів, крім донецьких, його засвідчено в говірках Криму та Кубані, спорадично виявлено в частині гуцульських і буковинсько-покутських говорів [АУМ 1, к. 175, 310; АУМ 2, к. 153, 154, 319; АУМ 3 ч. 2, к. 106, ч. 4: 88 – 90].

Інші матеріали також засвідчують утворення назв полів, де росли сільськогосподарські рослини з суфіксом *-ище* в східно-і середньополіських говірках [ЛСПГ: 37, 73, 74, 89, 176], у говорах Закарпаття [ДНСК: 114, 115, 119, 125, 138, 139; ДЛАЗ, к. 198, 199, 200], гуцульських [ГГ: 225], нижньонадністрянських [ДССЛ: 50], центральноподільських [ГБЛ: 76] говірках. Численні назви полів з цим суфіксом зафіксовано в білоруських говірках [ВПЗГ].

Як засвідчує карта ЗЛА, суфікс *-ище* характерний для східнослов'янських і південнослов'янських і лише частково для західнослов'янських мов [ЗЛА, к. 91].

Крім утворень із суфіксом *-ище*, високий ступінь продуктивності виявляє словотворчий тип із суфіксом *-ник (-нік)*, відрізняючись активністю функціонування в говірках. Цей суфікс також поєднується з твірними основами, що є назвами всіх 15 рослин: *жу'т'ан'ік*, *пше'нишник*, *йач'м'ін:ик*, *ау'с'аник*, *пра'с'ан:ик*, *гре'чаник*, *гарахав'яник*, *кл'ев'ер'ан'ік*, *ле'нишник*, *кана'л'аник*, *бу'рашн'ік*, *ка'пун'ік*; відзначено поєднання цього суфікса з різнокореневими назвами тієї самої рослини: *куку'рузник* (*ки'йашник*, *ка'лашник*), *сонечник* (*ка'т'елашн'ік*), *кар'тошник*, *карта'л'аник* (*бул'баник*). Такі назви утворюються й від іншої основи, наприклад, *жн'іун'ік* 'поле з-під зернових культур'. У східнополіських говірках назви, утворені від етимологічно інших основ, не пов'язаних з назвами рослин, часто диференціюються за допомогою означень: *житн'і жн'івн'ік*, *пшан'ічний* ~, *ау'с'аний* ~, *йач'м'ен:и* ~, *пра'с'ани* ~, *гр'єчани* ~, так само: *житн'є стер'нишче*, *стер'новишче*, *пше'ничне стер'нишче*, *йач'мен:е* ~, *про'с'ане* ~, *гречне* ~, *гре'чане стер'новишче*, *оу'с'ане* ~, *кукуруз'ане* ~ (*кий'хове стер'нишча*), *сон'ашни'кове стер'нишча*, *га'рохаве* ~, *кл'еверне* ~.

Ареал аналізованих лексем з формантом *-нік* у східнополіських говірках поширений на крайній півночі та південному сході

(Путивльський р-н) і межує з білоруськими й російськими говорами. Формант *-ник* поширений уздовж Дніпра трохи південніше Чернігова, від р. Снов південніше Новгород-Сіверського та Глухова до кордону з Росією й займає більшу територію.

За матеріалами АУМ утворення з цим суфіксом продовжуються рідше в середньо-, спорадично – західнополіських, наддністрянських, подільських та гуцульських говорах, відзначені також у нижньо-, спорадично в середньонаддніпряньських, середньо- та західнословобожанських говірках [АУМ 1, к. 310; АУМ 2, к. 153; АУМ 3 ч. 4: 88 – 90; див. також ЛСПГ: 73, 74, 95, 200; ГБЛ: 76]. Цей суфікс відзначений також у закарпатських говірках [ДНСК: 124, 139].

Для назв полів з-під сільськогосподарських культур із суфіксом *-ник* за даними ЗЛА відзначено паралелі з російськими, білоруськими говорами та говорами південнослов'янських мов [ЗЛА, к. 39, 43, 47, 51, 55, 89].

Продуктивним для східнополіських говірок є словотворчий тип із суфіксом *-анка*. У досліджуваних говірках цей суфікс поєднується з 14 лексичними основами, що є назвами 13 зернових і городніх культур: *пшени'чанка*, *йачме'н'анка*, *оу'с'анка*, *про'с'анка*, *гре'чанка*, *кукуру'з'анка* (*пшени'чанка*) ‘поле з-під кукурудзи’, *горох'в'анка*, *кл'еве'р'анка*, *л'он'анка*, *коноп'л'анка*, *кар'топ'л'анка*, *бур'а'чанка*, *капу'с'т'анка*.

Утворення з суфіксом *-анка* відзначені в середній смугі східнополіських говірок (15 н.п.), див. також [АУМ 3 ч. 4: 88 – 90].

У назвах із суфіксом *-анка* відзначено суфіксальний наголос, лише в говірці с. Червоні Партизани Носівського р-ну Чернігівської обл. зафіксовано кореневий наголос у слові *кар'топ'л'анка*.

Як свідчать дані АУМ, назви полів з-під сільськогосподарських рослин із суфіксом *-анка* характерні для південно-західних говорів, зокрема для середньозакарпатських, буковинських, частини бойківських, покутських, лемківських, надсянських, наддністрянських та подільських, засвідчені також у нижньонаддніпряньських, середньополіських, рідше в східноволинських, спорадично відзначені в східнословобожанських, південнобессарабських, нижньонадбузьких говірках [АУМ 2, к. 153, 154, 319; АУМ 3 ч. 4: 88 – 90; див. також ДНСК: 114 – 116, 119, 121, 124 – 125, 130, 132, 139; ГБЛ: 74 – 75; СБГ: 42, 52, 75 – 76, 116, 189, 192, 243, 507 – 508; ГГ: 31, 103].

За даними ЗЛА функціонування цього суфікса локалізується також у південно-західному українському ареалі [ЗЛА, к. 38, 39, 43, 47, 51, 55, 89]. У східнополіських говірках такі утворення поодинокі – цей суфікс поєднується з двома лексичними основами й представлений у двох населених пунктах [ЗЛА, к. 51, 89]. В інших слов'янських мовах засвідчено поєднання цього форманта при творенні назв полів також лише з окремими лексичними основами й обмеженим функціонуванням: у білоруській (1 н.п.) [ЗЛА, к. 51, 89] і словацькій (1 н.п.) [ЗЛА, к. 43, 51, 55] мовах.

Суфікс *-анка* у творенні назв полів з-під сільськогосподарських культур виявлено тільки на діалектному рівні.

У творенні назв цієї семантичної групи 11 твірних основ, що є назвами восьми рослин, поєднані з суфіксом *-иння(-є)* (*-н-иння*, *-н-ич-инне*, *-в-иння*, *-ов-иння*): *коноп'лин':е*, *картоп'лин':а*, *бур'а'чин':а(е)*, *капуст'ин':а(е)*, *сон'а'шин':е*, *сон'аш'нин':е*, *сон'ашни'чин':е*, *горох'вин':а*, *горохов'вин':а(е)*, *гречко'вин':е*; спостережено різноманітність твірних основ, що зафіксовані у назвах тієї самої рослини: *кукуру'з'ин':а(е)*, *кала'чин':е*, *калacho'вин':е*, *кий'а'шин':е*, *пшени'чин':е* 'поле з-під кукурудзи' та одна твірна основа, не пов'язана з назвою рослини: *хراط'тин':е* 'поле де росла капуста'.

Суфікс *-иння(-є)* і самостійно, і разом з іншими словотворчими формантами вживаний в однокореневих назвах поля навіть в одній і тій самій говірці, напр.: *кукуру'з'ин':е* // *кукуру'з'анка* (с. Мельня Конопотського р-ну Сумської обл.); *кий'а'шин':е* // *кий'ашанище* (с. Савинки Корюківського р-ну Чернігівської обл.); *коноп'лин':е* // *коноп'лище* (с. Усівка Згурівського р-ну Київської обл.).

Водночас різнокореневі твірні основи в назвах поля не порушують єдиної словотворчої моделі: *кукуру'з'ин':е* // *кала'чин':е* (с. Заньки Ніжинського р-ну Чернігівської обл., сс. Гостролуччя, Лукаші Барішівського р-ну Київської обл.), *кукуру'з'ин':е* // *кий'а'шин':е* (с. Жукотки Чернігівського р-ну Чернігівської обл., с. Олбин Козелецького р-ну Чернігівської обл.), *кукуру'з'ин':е* // *пшени'чин':е* (с. Оленівка Борзнянського р-ну Чернігівської обл.).

Суфікс *-иння(-є)* на означення назв полів з-під сільськогосподарських рослин утворює суцільний ареал на півдні досліджуваної території (Київська обл. та південніше м. Прилуки), згрупований у межиріччі Десни й Остер, далі розріджено від Десни трохи на схід, утворює мікроареал від Чернігова на захід до Дніпра.

Суфікс *-иння(-є)* функціонує також у середньо- та східнословобожанських, середньо- й нижньонаддніпрянських, західнополіських, волинських, подільських говірках, рідше в буковинських, гуцульських, покутських, у говірках Криму та Кубані, спорадично зафіксований у середньополіських, наддністрянських, бойківських, полтавських говірках [АУМ 2, к. 153; АУМ 3 ч. 4: 88 – 90; ЗЛА, к. 89].

Цей суфікс відзначений на півдні Росії [ЗЛА, к. 55], а також у білоруській мові [ВПЗТ: 104].

На крайньому сході, ближче до кордону російської мови (Ямпільський, Глухівський і Путивльський р-ни Сумської обл.) утворює мікроареал (5 н.п.), відзначений спорадично (по 1 н.п.) на півночі досліджуваних говірок (с. Хотіївка Семенівського р-ну Чернігівської обл.) та в середній течії Десни (с. Ушня Менського р-ну Чернігівської обл.) суфікс *-ання(-є)*. Він поєднується з 11 твірними основами й зафіксований у назвах *гр'е'чан':е*, *ау'с'ан':е*, *пра'с'ан':е*, *йачм'йан':е*,

кукуру¹з'ан':а(е), канап¹л'ан':е(а), гарахв¹йан':а(е), картап¹л'ан':е, картахв¹йан':а, бура¹чан':а(е), капуста¹ан':а(е), кл'ев'ер'ан':а. Відзначено однокореневі назви полів з різними суфіксами в одній і тій самій говірці: картап¹л'ан':е // картап¹лишче (с. Вільна Слобода Глухівського р-ну Сумської обл.). Словник П. Лисенка фіксує назву *прося́нне* у середньополіських говірках [ЛСПГ: 176].

За даними АУМ цей суфікс відзначено також у середньо- і східнословобожанських, рідше – у нижньонаддніпрянських говірках [АУМ 3 ч. 4: 88 – 90].

Матеріали виявляють утворення із суфіксом *-ниця* (*-ан-иця*), твірними основами яких у східнополіських говірках є назви восьми рослин: *пше¹нишниця*, *ау¹с'аниця*, *пра¹с'аниця*, *гре¹чаниця*, *кукуру¹заниця*, *гарахв'аниця*, *кл'ев'ер'аниця*, *капуст'аниця*. Назви полів із суфіксом *-ниця* розріджено відзначені лише в дев'яточох населених пунктах – як поодинокі на крайньому північному заході та сході й на південному заході (у Броварському р-ні); утворюють два мікроареали – по Десні південніше Чернігова й Новгород-Сіверського.

У назвах полів з-під сільськогосподарських культур суфікс *-ниця* відомий у деяких південно-західних говорах, переважно середньо-закарпатських, рідше – у надсянських, наддністрянських, гуцульських, бойківських, волинських [АУМ 2, к. 153, 319; АУМ 3 ч. 4: 88 – 90]. У лемківських, центральноподільських, нижньонаддніпрянських, східнословобожанських, нижньонадбузьких, південнобессарабських, говірках Криму та Кубані цей суфікс відзначений спорадично [АУМ 3 ч. 2, к. 106; АУМ 3 ч. 4: 88; ГБЛ: 74].

В інших слов'янських мовах (російській, сербській, хорватській) відоме слово *житниця*, проте воно має інші значення. У російських говорах спорадично відзначено дериват з основою *рож-* (*ржа¹ниця*) 'поле з-під жита' [ЗЛА, к. 39].

Характерним для східнополіських говірок є словотворчий тип із суфіксом *-овйє*. У досліджуваних говірках відзначено сполучуваність цього форманта з однією лексичною основою й засвідчено в назві *греч¹ковйє* 'поле, де росла гречка'. В окремих населених пунктах цей суфікс є словотворчою паралеллю до інших формантів чи словосполучень: *грец¹ку⁰вйє* // *гречан'ишче*, *грец¹ку⁰вйє* // *грец¹к'і стерен*, *греч¹кишвйє* // *де гречка була*. Структура *греч¹ковйє* утворює мікроареали на півночі (6 н.п.) і сході (2 н.п.) досліджуваних говірок та на півдні від Чернігова по р. Десні (5 н.п.). Суфікс *-овйє* з цією самою лексичною основою фіксує словник П. Лисенка в східно-й середньополіських говірках [ЛСПГ: 59].

Функціонування цього суфікса в назві *грэцкóвје*, *грэцкúвје* 'поле де росла гречка' відзначено в білоруських говірках [ВПЗТ: 98].

Тільки в назві поля з-під гречки в аналізованій ЛСГ засвідчено суфікс *-івка*: *греч¹к'іўка*. У східнополіських говірках обмеженою є й територія його поширення. Утворення з цим суфіксом відзначено

лише в кількох говірках, що простягаються вузькою смугою на межі з середньонадніпрянськими говірками.

За даними АУМ суфікс *-івка* в структурах *греч¹івка*, *греч¹н¹їука* продовжується в середньо- й нижньонадніпрянських, слобожанських (переважно середніх), поширена також у волинських, частково подільських і середньополіських, рідше в західнополіських говірках [АУМ 2, к. 154; АУМ 3 ч. 4: 88 – 89; див. також ЛСПГ: 59]. З іншими твірними основами функціонування цього суфікса (із звуковою зміною – виявом наголошеного *у*) відзначено в середньополіській говірці в назві *бур¹а¹ку¹ука* ‘поле, з якого знято буряки’ [АУМ 3 ч. 4: 89] та закарпатських говірках у назві *г¹ор¹о¹х¹у¹вка* ‘земля після гороху’ [ДНСК: 119].

Поодинокі назви утворені за допомогою суфікса *-ина*. У східнополіських говірках цей суфікс зафіксовано лише в назвах полів з-під городніх культур. Твірна основа цих назв не пов’язана з назвами рослин і вживається паралельно з іншими синонімічними суфіксами: *га¹родовина* // *бу¹раш¹ниш¹че* чи словосполученнями: *га¹родовина* // *капуш¹чане¹ поле* в одній і тій самій говірці (с. Тихоновичі Щорського р-ну Чернігівської обл.). Активність функціонування суфікса *-ина* в східнополіському ареалі обмежена й територіально – виявлено лише в трьох говірках.

Утворення з формантом *-ина* (*стер¹нина* ‘поле з-під жита’) зафіксовано в гуцульських і буковинських говірках [АУМ 2, к. 319], (*озим¹ина* ‘поле з-під пшениці’) – східноволинських, середньонадніпрянських, полтавських, (*йари¹на* ‘тс’) – східноволинських говірках [АУМ 3 ч. 4: 88]. Зрідка твірна основа цих назв пов’язана з назвами рослин: *бур¹а¹чина*, *бура¹чина*, *бур¹аш¹чина* в середньозакарпатських, буковинських, середньослобожанських говірках [АУМ 3 ч. 4, 89; СБГ, 43], *куку¹рузина* – у покутсько-буковинських [АУМ 2, к. 153], *кукурудзіна* – у гуцульських говірках [ГГ: 103].

Цей словотворчий тип відомий російській мові у творенні назв полів з-під зернових культур (жита, пшениці, ячменю, вівса): *ж¹нит¹вина*, *ж¹ит¹вина* [ЗЛА, к. 39, 43, 47, 51], на території Сербії, Боснії та Герцоговини відзначено *стр¹ніна* (з цим самим значенням) [ЗЛА, к. 39, 43, 51].

Як засвідчує матеріал, суфікс *-ина* частіше вступає у зв’язок з твірною основою, не пов’язаною з назвами рослин.

Отже, аналіз матеріалу дає підставу виділити дев’ять суфіксальних словотворчих типів назв полів з-під сільськогосподарських культур у східнополіському діалекті. Ці словотворчі типи мають різну продуктивність як щодо кількості твірних основ, з якими вони поєднуються (з усіма, чи лише окремими), так і стосовно їх територіального поширення в межах східнополіського говору (від значних компактних ареалів до мікроареалів а то й поодиноких

назв). Найпродуктивнішим у цій словотворчій групі досліджуваного говору є суфікс *-ище*. Інші суфікси мають більшу (*-ник*, *-анка*) чи меншу (*-иння*, *-ання*, *-иця*) продуктивність, до непродуктивних належать суфікси *-ина*, *-івка*, *-овйє*. Словотворчі форманти часто утворюють синонімічні паралелі, можливі словотворчі дублети в одному населеному пункті.

**Таблиця продуктивності суфіксальних типів у назвах полів
з-під сільськогосподарських культур східнополіського діалекту**

Твірна основа	+ суфікс								
	-ище	-ник (-нік)	-анка	-иння (-инне)	-ання (-анне)	-иця (-ниця)	-івка	-овйє	-ина
жит-	+	+							
пшенич(ш)-	+	+	+			+			
ячмінь- (яшн-)	+	+	+		+				
овс- (вівс-)	+	+	+		+	+			
прос- (пріс-)	+	+	+		+	+			
греч- (гречк-)	+	+	+		+	+	+	+	
кукуруз- калач(ш)- кийаш- пшенич-	+	+	+	+	+	+			
горох(ш-)	+	+	+	+	+	+			
клевєр-	+	+	+		+	+			
соняш- сон- катєл-	+	+		+					
льон-	+	+	+						
конопл-	+	+	+	+	+				
картопл(ш)- бульб- ріп-	+	+	+	+	+				
буряч(ш)-	+	+	+	+	+				
капуст-	+	+	+	+	+	+			
стерн-	+								
жнів-		+							
ботв-	+								
храпуст-				+					
город- гряд-	+								+

В утворенні локативів східнополіського діалекту, як засвідчує матеріал, помітну роль відіграли міждіалектні та міжмовні контакти. Відзначені в східнополіських говірках суфіксальні типи назв полів з-під сільськогосподарських культур прочитуються на широкому тлі, вони

мають паралелі, крім українських говорів, в інших слов'янських, насамперед східно- та південнослов'янських мовах.

Словотвір у сучасній українській мові засвідчує, що в літературній мові назви полів утворені в основному за допомогою суфікса *-ище*; суфікс *-івка* є нормою в літературній мові лише в назві поля з-під гречки (*гречківка* паралельно до *грачанище*) [СУМ II: 165].

Джерела

АУМ – Атлас української мови : в 3 т. – Т. 1 – 3. – К., 1984 – 2001; **ВПЗТ** – Выгонная Л. Т. Полесская земледельческая терминология / Л. Т. Выгонная // Лексика Полесья. – М. : Наука, 1968. – С. 93 – 130; **ГБЛ** – Гороф'янюк І. Ботанічна лексика центральноподільських говірок : матеріали до лексичного атласу української мови / І. Гороф'янюк. – Вінниця, 2012. – 300 с.; **ГГ** – Гуцульські говірки : короткий слов. / відп. ред. Я. Закревська. – Л., 1997. – 231 с.; **ДЛАЗ** – Дзензелівський Й. О. Лінгвістичний атлас українських народних говорів Закарпатської області УРСР: Лексика. – Ч. 1 – 2 / Й. О. Дзензелівський. – Ужгород : Вид-во Ужгород. ун-ту, 1958 – 1960; **ДНСК** – Дзензелівський Й. О. Назви сільськогосподарських культур у говорах Закарпаття / Й. О. Дзензелівський // *Studia Slavica*. Т. VI, fasciculi 1 – 2. – Budapest, 1960. – С. 113 – 143; **ДССЛ** – Дзензелівський Й. О. Словник специфічної лексики говірок нижнього Подністров'я / Й. О. Дзензелівський // Лексикографічний бюлетень. Вип. VI. – К. : Вид-во АН УРСР, 1958. – С. 36 – 54; **ЗЛА** – Общеславянский лингвистический атлас. Сер. лексико-словообразовательная. – Вып. 4. Сельское хозяйство. – Братислава, 2012; **ЛСПГ** – Лисенко П. С. Словник поліських говорів / П. С. Лисенко. – К. : Наук. думка, 1974. – 260 с.; **СБГ** – Словник буковинських говірок. – Чернівці : Рута, 2005. – 688 с.; **СУМ** – Словник української мови : в 11 т. – Т. 2. – К. : Наук. думка, 1971.

Література

Закревська 1976 – Закревська Я. В. Нариси з діалектного словотвору в ареальному аспекті : монографія / Я. В. Закревська. – К. : Наук. думка, 1976. – 163 с.; **Ковалик 1969** – Ковалик І. І. Іменниковий словотвір у говірці села Бітлі на Львівщині / І. І. Ковалик // Українська діалектна морфологія. – К. : Наук. думка, 1969. – С. 57 – 61.

Поістогова М. В. Суфіксальне творення назв полів з-під сільськогосподарських культур у східнополіському діалекті на загальнослов'янському тлі

У дослідженні розглядаємо словотворчі (суфіксальні) типи в лексико-семантичній групі назв полів, з яких зібрано сільськогосподарські культури, у східнополіському діалекті на загальнослов'янському тлі. Матеріал дає підставу виділити дев'ять

суфіксальних типів для східнополіського говору. Виявляємо ступінь продуктивності кожного з типів щодо кількості твірних основ, які беруть участь у творенні назв полів, та їхню функціональну активність у досліджуваному говорі. У словотворчій групі назв полів найпродуктивнішим у межах східнополіського говору є суфікс *-ище*, який поєднується з усіма лексичними основами назв сільськогосподарських культур і є найпоширенішим.

Ключові слова: східнополіський діалект, лексико-семантична група, суфіксальні форманти, словотворчі типи, міжмовні контакти.

Поистогова М. В. Суффиксальный способ образования названий полей из-под сельскохозяйственных культур в восточнополесском диалекте на общеславянском фоне

В исследовании рассматриваем словообразовательные (суффиксальные) типы в лексико-семантической группе названий полей, с которых были собраны сельскохозяйственные культуры, в восточнополесском диалекте на общеславянском фоне. Материал дает основание выделить девять суффиксальных типов для восточнополесского говора. Вывяляем степень продуктивности каждого из типов по количеству образовательных основ, от которых образованы названия полей, и их функциональную активность в исследуемом говоре. В словообразовательной группе названий полей самым продуктивным в пределах восточнополесского говора является суффикс *-ище*, сочетающийся со всеми лексическими основами названий сельскохозяйственных культур и являющийся самым распространенным.

Ключевые слова: восточнополесский диалект, лексико-семантическая группа, суффиксальные форманты, словообразовательные типы, межъязыковые контакты.

Poistogova M. V. Suffix forming of names of fields after crops gathering in the Eastern Polissia dialect in the context of other Slavic languages

The paper deals with the derivation (suffix) types in the lexico-semantic group of names of fields after crops gathering in the Eastern Polissia dialect in the context of other Slavic languages. On the base of material 9 suffix types for the Eastern Polissia dialect are defined. The degree of productivity of each type as to the number of forming bases which are involved in the field names forming and the activity of their functioning in the researching dialect are revealed. In the derivative group of fields names the suffix *-ище* is the most productive within the Eastern Polissia dialect. This suffix is the most widespread and can be combined with all lexical bases of crops names. Derivational formants often form synonymous parallels; derivative doublets are possible in one community. In the formation of locatives of the Eastern Polissia dialect cross-dialect and cross-language contacts played the prominent

role. Analyzed suffix types have parallels both with other Ukrainian dialects and other Slavic, primarily Eastern and Southern languages.

Key words: Eastern Polissia dialect, lexico-semantic group, suffix formants, derivative types, cross-language contacts.

Стаття надійшла до редакції 19.06.2017 р.

Прийнято до друку 20.06.2017 р.

Рецензент – канд. філол. н., доц. Леснова В. В.

Г. В. Сікора (Київ)

УДК 811.161.2: 81'373.422

**ВИСОКЕ ФУНКЦІЙНЕ НАВАНТАЖЕННЯ
ОКРЕМИХ ПРИГОЛОСНИХ ФОНЕМ
У СУЧАСНОМУ ЛЬВІВСЬКОМУ КОЙНЕ**

Львівське койне як один із локальних проявів української мови своєю фонетичною системою виразно відмінне від української літературної мови. Сформоване в складних умовах перебування Львова у складі різних державних утворень: Галицько-Волинського князівства (від часу заснування Львова до 1349 р.), Речі Посполитої (1349 – 1772), Австро-Угорської імперії (1772 – 1918), Польщі (1918 – 1939), Радянського Союзу (1939 – 1941, 1944 – 1991), у період німецької окупації місто входило до складу Генерал-губернаторства із центром у Кракові (1941 – 1944), і, нарешті, незалежної України (з 1991), – українське мовлення Львова, що формувалося на наддністрянській діалектній базі, упродовж свого розвитку зазнало впливів польської, німецької, російської, єврейської та інших мов. На тлі мовної поліфонії дорадянського Львова поряд із українською виразно домінувала польська мова, яка мала статус державної.

Іншомовні впливи позначилися на лінгвальній природі міста, зокрема на фонетичному рівні. До діалектних рис, що творять специфіку сучасної системи консонантизму мовлення львів'ян, належить вища навантаженість репрезентантів приголосних фонем /ф/, /г/, /з/, /з'/, /з'/ в усному мовленні. Ця особливість властива також наддністрянському діалектові, на основі якого витворювалося львівське койне, діалектові, який О. Горбач називав „мовним запліччям львівського культурного осередку” [Горбач 1966: 1676]. У багатьох інших говорах, зокрема південно-східних, ці приголосні представлені слабко [Бевзенко 1980: 64, 71].

Джерельною базою нашого дослідження стали фонотека й текстотека мовлення львів'ян різного віку, укладені з початку ХХІ ст. і до сьогодні, які містить тексти різного типу: монологи (розповіді, публічні виступи, доповіді); діалоги (розмовні мініатюри: мікродіалоги, ситуативні репліки), полілоги (розмови в транспорті, магазинах,